

Uavhengig og avhengig forskning HA 14/1-97 ved Høyskolen i Hedmark

debatt

STEIN ØSTRE, DOSENT

Det går et grunnleggende skille mellom uavhengig og avhengig forskning. Uavhengig forskning kjennetegnes ved at forskeren selv fritt kan velge problemstilling, teorigrunnlag og metode. Forskeren er uavhengig av enhver ytre styringsinstans. Uavhengig forskning har tradisjonelt vært forholdsvis enerådende i Norge. Systemet med forskningsbasert undervisning ved universiteter og høyskoler gir mulighet for en slik uavhengig forskning. Slik uavhengig forskning er trolig en av de umistelige verdier ved vårt demokrati.

Det kan være tegn i tiden som tyder på at noen vil at den forskningsbaserte undervisning og dermed den uavhengige forskning skal være reservert universitetene og de såkalte vitenskapelige høyskoler. De statlige eller regionale høyskoler, herunder Høyskolen i Hedmark, regnes ikke med blant de såkalte vitenskapelige høyskoler. Det betyr at det må være viktig at alle byggende krefter i Hed-

mark slutter opp om den forskningsbaserte undervisning og at høyskolens ledelse i fremtiden kanskje legger forholdene enda bedre til rette for slik uavhengig forskning. En motsatt politikk vil uvegerlig føre til at høyskolen blir en 2. klasses institusjon.

Avhengig forskning er kjennetegnet ved at forskeren i større eller mindre grad er underlagt interne eller eksterne styringsorganer. Det skjer når forskningen er betinget av at forskeren må ha spesiell finansiering for å drive sitt arbeid. Det betyr at finansieringskilden foretar vurderinger av ikke bare hvem som skal forske, men også av hva det skal forskes på og hvorledes det skal forskes. Forskeren får da bare finansiert virksomheten hvis finansieringskilden finner at forskeren tilfredsstiller disse tre krav. Om denne vurdering foretas av institusjonens eget styre eller forskningsutvalg, eller av et nasjonalt forskningsråd, eller av en eller annen privat eller offentlig oppdragsgiver spiller prinsipielt sett ingen rolle. Det finnes ingen vurderingsfri eller vitenskapelig metode for valg av de beste forskningsprosjekter.

Samfunnet har behov for forskning, dvs ny og/eller mer detaljert kunnskap på mange områder. Slik kunnskap skal ideelt sett danne utgangspunkt for å skape et bedre samfunn. Det er viktig å merke seg at samfunnsmessig styrt forskning i realiteten er det samme som politiker- og byråkratstyrt forskning. Bemerk hvor forskjellig meningsinnhold man uvegerlig gir ordene «samfunnsmessig styrt forskning» og «politikerstyrt forskning», enda det dreier seg om det samme. Det er flere problemer knyttet til slik styring av forskningen.

1.

Politikerstyrt forskning vil i likhet med vanlig oppdragsforskning være orientert mot umiddelbare nytteeffekter på kort sikt. Når man betaler for en tjeneste vil man også ha resultater. Det er helt naturlig, men det betyr at forskningsvirksomheten dreies i retning av kortsiktige nyttehensyn.

2.

Mange har et naivt syn på forskning og vitenskapelig arbeid. Forskning i betydningen vitenskapelig arbeid for å vinne ny kunnskap, er en tung og tidkrevende prosess. Slik virksomhet egner seg

i liten grad for prosjekter som kan ha en varighet på opptil tre år og hvor meget av tiden brukes til å føre timelister, lage fremdriftsplaner og resultatoversikter.

3.

Reell styring av forskning, samt vurdering av forskningsresultatene, krever at de som skal styre forskningen på vegne av samfunnet også har vitenskapelig kompetanse innenfor de fagområder det skal forskes på.

4.

Avhengig eller styrt forskning betyr at forskeren må tilpasse valg av problemstilling, teori og metode til hva finansieringskilden vil betale for. I de tilfelle der forskerens lønn i dag og i fremtiden avhengig av at finansieringskildene vil betale, vil det være en fare for en kommersialisering av forskningen. Det synes å ha en tendens til at spesielt oppdragsforskning går over til å representere en form for konsulentutredninger. Det er intet galt i å lage gode konsulentutredninger, som samfunnet har behov for, men da taler man ikke lengre om vitenskapelig forskning.

Konklusjonen er at man må stå vakt om den forskningsbaserte un-

dervisning ved Høyskolen i Hedmark, hvis man ønsker at fri vitenskapelig forskning skal ha et visst omfang i Hedmark. Omfanget av vitenskapelig forskning vil kunne økes ved finansiering fra forskningsråd, men dermed må forskeren underordnes et styringssystem som er resultatorientert og forskningen blir derved i en viss grad ufri. Høyskolen skal heller ikke unnlate å medvirke i ulike forsknings- og utredningsprosjekter for oppdragsgivere i privat eller offentlig sektor. Men det betyr at slik forsknings- og utredningsvirksomhet bare bør være et forholdsvis beskjedent supplement til den uavhengige forskning ved høyskolen.

Fri og uavhengig forskning er nødvendig om Høyskolen i Hedmark skal kunne hevde seg i den tiltagende konkurransen om studentene fordi forskningsbasert undervisning er en nødvendig forutsetning for at man skal være konkurransedyktig med hensyn på studienes kvalitetsnivå.

Stein Østre er dosent i økonomiske fag, Høyskolen i Hedmark, Rena